

DOI: <https://doi.org/10.47344/sdubss.v55i1.002>

FTAMP: 19.45.91

2024 жылғы батыс өңірлеріндегі су тасқынын көрсетудегі қазақстандық БАҚ-тың рөлі

Акерке Оралбек

SDU University, Қаскелең, Қазақстан

email: 241309001@sdu.edu.kz

Аңдатпа

Бұл зерттеу 2024 жылғы Батыс Қазақстандағы су тасқынын көрсету барысында мемлекеттік бұқаралық ақпарат құралдарының рөлін күн тәртібін орнату және фрейминг теориясы аясында қарастырады. Табиғи апаттар туралы медиадағы жарияланымдар үкіметтің әрекетіне, төтенше жағдайлар қызметінің жұмысын бағалауға және азаматтардың апатқа деген көзқарасына әсер етеді. Алайда кейде БАҚ мұндай оқиғаларды сенсацияға бейімдеп, шок, дүрбелең, кейіпкерлер мен эмоциялық аспектілерге ерекше назар аударады. Бұл зерттеудің мақсаты – 2024 жылғы су тасқыны қазақстандық медиада қалай көрсетілгенін және қандай фреймдер басым болғанын анықтау. Осы мақсатта *Tengrinews.kz* және *Ақ Жайық* сайттарындағы 2024 жылы 24 ақпан мен 14 сәуір аралығында жарық көрген 30 материалға сандық және сапалық контент талдау жүргізілді. Бұл басылымдар аудитория көлемі, ұстанымдары мен таралу ауқымына қарай талдануға таңдалды. Зерттеу нәтижесінде су тасқыны жайлы жарияланымдарда төтенше жағдайлар, Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың мәлімдемелері, зардап шеккендер, көмек көрсету, үкімет әрекеті және инфрақұрылымның бұзылуы секілді тақырыптардың басым болғаны анықталды.

Кілт сөздер: Су тасқыны, фрейминг, ақпараттандыру, күн тәртібі, Батыс Қазақстан, Tengrinews, Ақ жайық, мемлекеттік БАҚ.

Кіріспе

Табиғат апаттары туралы жаңалықтар қоғамның оларға деген көзқарасын қалыптастырып қана қоймайды, сонымен бірге олардың оқиғаға реакциясын анықтайды. Оқырманға ақпарат жеткізуде, апаттың себеп-салдарын нақты көрсетуде журналистер мен редакторлардың рөлі зор. Ағымдағы зерттеу Батыс Қазақстандағы 2024 жылғы су тасқыны туралы бұқаралық ақпарат құралдарында көрсетілуін талдауға бағытталған. Атап айтқанда, зерттеу бұқаралық ақпарат құралдарында су тасқыны туралы ақпарат болып-болмағанын және су тасқынының қалай жарияланғанын бағалауға тырысады. Басты назар онлайн газеттерге аударылады. Зерттеу мерзімі 2024 жылы 24 ақпан және 14 сәуір аралығы. Батыс өңірлері мезгіл-мезгіл табиғи апаттарға ұшырайтындығымен танымал. Су тасқыны көптеген адамдарды азық-түлік пен таза сусыз, психологиялық алғашқы көмексіз қалдырды. Осылайша, Қазақстан президенті Қасым Жомарт Тоқаев су тасқынының ауырлығына байланысты ұлттық апат жағдайын жариялады. Табиғи апаттарды бұқаралық ақпарат құралдарында жариялауды зерттейтін әдебиеттер бар (Бенет және Даниэль, 2002; Эварт пен Маклин, 2015; Дакал, 2018). Мысалы, Le Roux (2014) БАҚ апаттарды басқарудың маңызды құрамдас бөлігі болып табылатынын түсіндіреді. Дхакал (2018) табиғи апаттар кезіндегі бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі апаттардың жалғасып жатқан әлеуметтік-экономикалық шындықтары және олардың адамдарға қалай әсер ететіні туралы хабарлау екенін атап өту өте маңызды екенін түсіндіреді. Соғыс сияқты басқа апаттар да бұқаралық ақпарат құралдарының басты назарында болды. Мысалы, Сирия соғысын Сауд

Арабиясындағы араб баспасөзі мен Ирандағы Тегеран баспасөзі басқаша жазды (Юсаф, Хан, Альви, 2020). Бұқаралық ақпарат құралдары соғыс жүріп жатқан аймақта болған оқиғаларды әртүрлі түсіндірді. Зерттеушілер сонымен қатар дамушы елдердегі COVID-19 сілкіністері туралы хабарлаудағы бұқаралық ақпарат құралдарының рөлін зерттеді. Зимбабве сияқты елдерде БАҚ вирус, оның шығу тегі мен елге тигізетін салдары туралы жаңалықтарға қол жеткізу үшін платформа ретінде пайдаланылды (Таракини, Мведзи, Манючи және Таракини, 2021). Сондықтан апаттар кезінде БАҚ-тың рөлін бағаламау мүмкін емес. Бұқаралық ақпарат құралдарының үкіметтің апаттарға қалай әрекет ететініне, төтенше жағдайлар қызметінің апаттармен қалай күресетініне және адамдардың апаттар туралы жаңалықтарды қалай қабылдап, қалай әрекет ететініне әсер ету мүмкіндігі бар. Дегенмен, БАҚ кейде апаттар туралы жаңалықтарды сенсациялайды және дүрбелең, тонау, шок, пайда болған кейіпкерлер мен зұлым адамдар, адамдар қақтығысы және азап сияқты басқа көріністерге назар аударады (Дхакал, 2018).

Бірақ басқа уақытта БАҚ апаттың мәдени, білім беру, қаржылық, тарихи, саяси және әлеуметтік аспектілеріне назар аудару арқылы маңызды рөл атқарады (Durfee, 2005). Дағдарыс кезінде БАҚ әрекет ету тәсілдерін зерттеу өте маңызды. Сондықтан, мақала қазақстандық интернет-газеттердегі мақалалардың мазмұнына талдау жасауды, олардың Батыс өңірлеріндегі су тасқыны туралы хабарлағанын және су тасқынын қалай қамтығанын зерттеуді мақсат етеді. Бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі дағдарыс кезінде де айқын көрінеді. Хадланд (2010) бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі даусыз екенін және БАҚ дағдарыс кезінде қоғамды қалыптастыруда, ақпараттандыруда және дауыс беруде күшті рөл атқаратынын атап көрсетеді. Кез келген дағдарыс кезінде адамдар қатты күйзеліске ұшырайды. Мирбабай, Бункер, Стиглиц, Маркс және Эхнис (2020) осындай кезде азаматтарға айналасында не болып жатқанын түсіну үшін және дағдарыстан қалай сақтануға болатыны жайлы ақпарат алу үшін арнайы платформа қажет екенін айтады. Мәселен, COVID-19 пандемиясы кезінде әлеуметтік желілер мен жалпы бұқаралық ақпарат құралдары халықты тез және кең көлемде ақпараттандырып, маңызды рөл атқарды. Әлеуметтік желілердің жалған ақпарат, қорқыту немесе оқиғаны болмашы етіп көрсету секілді теріс тұстары болғанымен (Mirbabaie және т.б., 2020), олардың қоғамды ақпараттандыру және білім беру ісіндегі маңызы да үлкен екенін байқадық. Фури (2018), Крото мен Хойнс (2019) сияқты зерттеушілер де дағдарыс кезінде БАҚ пен қоғам арасында сенім және өзара тиімді байланыс орнауы аса маңызды екенін атап өтеді. Бұл мақалада БАҚ-тың су тасқынын қалай жариялағанын және медиа белгілі бір мәселелерді басты назарға қойып, қоғамдық талқылауға арқау ете ме, жоқ па – соны талдау көзделіп отыр. Себебі бұқаралық ақпарат құралдары адамдардың өмірінде үлкен рөл атқарады, ал әлеуметтік желілер кейде жағдайды (мысалы, су тасқыны секілді төтенше жағдайды) шектен тыс әсірелеп көрсетуге бейім келеді. Сондықтан медиа зерттеушілеріне БАҚ қалай жұмыс істейтінін тұрақты түрде талдап, ақпарат таратушы да, сонымен бірге төреші де рөлін қатар алып жүрген кезде бағыт-бағдар беріп отыру маңызды. Осыған орай, бұл мақала келесі зерттеу сұрақтарына жауап іздейді. Төтенше жағдайлар мен зардап шеккендер туралы ақпарат қалай сипатталды? Ақпарат құралдарындағы мақалалар ең көп кімнің репрезентациясын көрсетті? Аталған зерттеу алты бөлімнен тұрады. Келесі бөлімде әдебиетке шолу жасалса, одан кейінгі бөлім теориялық негіздеме береді. Одан кейінгі бөлімдерде зерттеу әдіснамасы, нәтижелері және талқылау қамтылған.

Әдебиетке шолу

Су тасқыны – бұл тек табиғи апат ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік, экономикалық және гуманитарлық мәселелерге де қатысты маңызды оқиға. Мұндай жағдайда бұқаралық

ақпарат құралдарының рөлі ерекше маңызға ие болады. БАҚ су тасқыны кезінде халықты ақпараттандыру, қауіпті азайту, қорғану және көмек көрсету сияқты маңызды функцияларды атқарады. Әдебиеттерді талдау негізінде БАҚ-тың бұл апаттарды берудегі рөлін бірнеше негізгі бағытта қарастыруға болады. Бүгінгі бір-бірімен байланысты әлемде апаттың әсері зардап шеккен елдің шекарасынан тыс жерде біздің «жалпы әлем туралы хабардар болуымыздың» арқасында сезіледі (Коттл, 2009, б. 1). Нәтижесінде халықаралық сипаттағы апаттардың жиілігі соңғы жылдары күрт өсті. Мысалы, «соңғы екі онжылдықта табиғи апаттардың жалпы саны төрт есе өсті, олардың көпшілігі су тасқыны, циклондар мен дауылдар. Дәл осы кезеңде апаттардан зардап шеккен адамдардың саны шамамен жылына 174 миллионнан орташа есеппен 250 миллионнан астамға дейін өсті» (Коттл, 2009, б. 42). Демек, бұл апаттармен күресу үшін жаһандық күш-жігер қажет. Коттл (2009) пікірін жалғастырғандай, біздің апаттарды тануымыз және оларға әрекет етуіміз негізінен бұқаралық ақпарат құралдарына байланысты: халықаралық апаттар «қазіргі ақпарат құралдарында анықталған және ойластырылған, құрастырылған және таласқан» (б. 1). 2016 жылы дүние жүзінде 342 табиғи апат 8 733 адамның өмірін қиды (2016 жылғы Апаттар туралы жылдық статистикалық шолу: сандар мен тенденциялар - Әлем, 2018), бүкіл әлем бойынша жалпы шығын \$175 млрд құрады (Райли, 2018). Осылайша, табиғи апатпен бетпе-бет келгенде, жаңалықтар ағымдағы әрекетті анықтап қана қоймайды, сонымен қатар болашақ апаттардың алдын алу үшін саясатты қалыптастыруға көмектеседі (Ван Белле, 2000, бб. 50-51). Дегенмен, осы апаттардың аз ғана бөлігі бірдей деңгейде жаңалықтарда қамтылды. Су тасқыны кезінде халықты уақытылы ақпараттандыру – адам өмірін қорғауда шешуші қадамдардың бірі. Көптеген зерттеулер БАҚ-тың апат алдындағы ақпараттық рөлін айқындайды. Мысалы, Basu (2006) және Houston et al. (2015) еңбектері бұқаралық ақпарат құралдарының су тасқыны басталған сәтте халықты тез арада ақпараттандырудағы маңызын атап өтеді. БАҚ алдын ала ескерту жасау арқылы тұрғындарға апаттың ықтимал қаупін ескертіп, оларды қауіпсіз аймақтарға көшуге шақырады. Су тасқыны кезінде БАҚ-тың негізгі міндеттерінің бірі – түсінікті әрі дәл ақпарат беру. Қауіпсіздік ережелері, көмек пункттері мен жолдар туралы мәліметтер түсіндірілуі тиіс. Кейбір зерттеулер, атап айтқанда, Graber (2009) және Murthy (2013) ақпарат құралдарының тұрғындарға қандай әрекеттерді орындау керектігін түсіндіруде және бағыт-бағдар берудегі рөліне назар аударады. Жергілікті деңгейде хабар тарататын медиа ұйымдар халықты қажетті қауіпсіздік шаралары туралы мәліметпен қамтамасыз етіп, олардың дұрыс әрекет жасауына жағдай жасайды. Су тасқыны сияқты табиғи апаттар кезінде журналистердің міндеті тек ақпарат беру емес, сонымен қатар қоғамға нақты және пайдалы ақпаратты уақытында жеткізу болып табылады. Fink (1986) пен Scanlon (1998) еңбектерінде атап өтілгендей, апаттық журналистика этикасы, ақпараттың дәлдігі мен объективтілігі, жалған ақпарат таратпау сияқты мәселелер маңызды рөл атқарады. БАҚ жағдайды анық түсіндіру арқылы адамдарға қолдау көрсетіп, жалған үрей тудырудан аулақ болуы керек.

Су тасқынын көрсету барысында БАҚ тек оқиғаның өзіне ғана емес, сонымен қатар су тасқынының себептерін, оның ішінде құрылыс нормаларын бұзу, экологиялық мәселелер және су ресурстарын дұрыс басқармау сияқты факторларды да қамтуы мүмкін. Локер (2014) және Houston (2016) еңбектерінде БАҚ-тың су тасқынына себеп болған мәселелерді көтеруі арқылы қоғам назарын әлеуметтік әділетсіздіктерге аударуы жайлы айтылған. Сонымен қатар, билік органдарының су тасқыны кезіндегі әрекеттерін бақылауда ұстау, олардың жауапкершілігін көрсету де БАҚ рөліне кіреді. Су тасқыны өткеннен кейін БАҚ-тың міндеті апаттың салдарын жеңілдету және қалпына келтіру кезеңіндегі жұмыстарды көрсетуге ауысады. Мысалы, Zhang (2011) және Allan et al. (2008) зерттеулерінде БАҚ-тың қалпына келтіру жұмыстары, көмек көрсету бастамалары туралы ақпарат беруі адамдардың бұл процестерге атсалысуына септігін

тигізетіні айтылған. БАҚ әлеуметтік қолдау көрсетуге және қайырымдылық ұйымдарын ынталандыруға көмектеседі.

БАҚ-тың ұзақ мерзімді рөліне апаттың салдарлары мен оларды алдын алуға қатысты қоғамдық пікір қалыптастыру жатады. Бонгар (2012) мен Эриксон (2015) жұмыстарында БАҚ-тың табиғи апаттарды алдын алу мен қауіпсіздік шараларына қатысты халықтың көзқарасын өзгерту рөлін атап көрсетеді. БАҚ су тасқыны сияқты апаттарға байланысты халық арасында әлеуметтік жауапкершілік пен болашақта қауіп-қатерді азайтуға деген ұмтылысты қалыптастырады.

Интернеттің және әлеуметтік медианың дамуы БАҚ-тың ақпаратты жедел тарату мүмкіндігін арттырды. Houston (2012) және Simon (2017) зерттеулері әлеуметтік желілердің және мобильді қосымшалардың су тасқыны туралы ақпаратты жылдам таратудағы маңыздылығын атап көрсетеді. Әлеуметтік медиа арқылы тұрғындар бір-бірімен тез арада ақпарат алмасып, қауіпті аймақтар туралы нақты уақыттағы мәліметтер ала алады.

Әдебиеттерге шолу көрсеткендей, БАҚ су тасқыны сияқты табиғи апаттарды көрсетуде көпқырлы рөл атқарады. БАҚ-тың басты міндеті – халықты ақпараттандыру, қауіпсіздік шараларын түсіндіру, қоғамдық пікір қалыптастыру және билікті жауапкершілікке шақыру. Қазіргі заманғы медиа құралдарының дамуы БАҚ-тың су тасқыны кезінде ғана емес, алдын алу және қалпына келтіру кезеңдерінде де қоғамға әсерін күшейте түседі. Бұл мәселе жөнінде Қазақстан аумағында әзірге зерттеулер жүргізілмеген. Қолда бар мәліметтер тек шетелдік еңбектердегі шетелдік тәжірибеге сүйенеді. Сол себепті Қазақстан контекстінде бұл зерттеу алғашқы бастамалардың қатарынан орын алмақ.

Күн тәртібін құру және фрейминг теориясы

Күн тәртібін құру теориясы алғаш рет Максвелл МакКомбс пен Дональд Шоудың 1972 жылы жүргізген зерттеуінен бастау алды. Бұл теория бойынша бұқаралық ақпарат құралдары (БАҚ) қандай оқиғаларды жариялайтынын және бұл оқиғалардың маңыздылығын қалай көрсететінін анықтай отырып, қоғамда пікір қалыптастырады. БАҚ оқиғалардың белгілі бір аспектілерін көрсетіп, аудиторияның назары мен қабылдауын басқара алады. Зерттеулер БАҚ-тағы басым тақырыптар мен адамдардың сол мәселеге назар аудару деңгейі арасында тікелей байланыс бар екенін көрсетеді (McCombs & Shaw, 1972).

Фрейминг (framing) – бұл мазмұнды бейнелеу тәсілі. Фрейминг теориясы БАҚ-тың ақпаратты беру тәсілін және оны аудитория қалай қабылдайтынын зерттейді. Эрвинг Гоффман ұсынған фрейминг тұжырымдамасына сәйкес, ақпараттың құрылымы оның мазмұнына және түсінілуіне ықпал етеді. Фреймдер аудиторияның оқиғаларды түсінуі мен оларға реакциясын бағыттайды. Кейбір зерттеулер табиғи апаттарды қамтуда эмоциялық фреймдердің (мысалы, жәбірленушілер туралы оқиғалар) аудиторияда көбірек назар аудартатынын анықтаған (Entman, 1993).

Гоффман (1974) фрейминг ұғымын алғаш рет дамытқан ғалымдардың бірі болып табылады. Ол фреймдерді «оқиғаларды – әсіресе әлеуметтік оқиғаларды – ұйымдастыру қағидалары және олардағы біздің субъективті қатысуымыз» деп анықтайды (10-бет). Фреймдер адамдарға мәселелер мен олардың шешімдерін «анықтауға, қабылдауға, тануға және белгілеуге» көмектеседі (б. 21). Энтманның (1993) айтуынша, фрейминг таңдау мен маңыздылықты қамтиды. Оның пікірінше, фреймдер «мәселелерді анықтау, олардың себептерін талдау, моральдық бағалау жасау және шешу жолдарын ұсыну» қызметін атқарады (McQuail, 2005, б. 378). Екі теория БАҚ-тың аудиторияға әсер ету механизмдерін әртүрлі қырынан қарастырғанымен, олар

бір-бірін толықтырады. Кейбір зерттеулер табиғи апаттарды қамту кезінде БАҚ көбінесе қысқа мерзімді салдарға (шығындар мен зардаптар) назар аударып, ұзақ мерзімді мәселелерді (экологиялық немесе экономикалық қалпына келтіру) назардан тыс қалдыратынын көрсетеді (Miles & Morse, 2007). Сонымен қатар, БАҚ биліктің әрекетін көрсету үшін немесе жапа шеккен халықтың мәселелерін көтеру арқылы әлеуметтік әділеттілікке шақыру үшін де фреймдерді қолдануы мүмкін.

Нақтырақ айтқанда, «фрейминг – белгілі бір қабылданған шындықтың кейбір аспектілерін таңдап, оларды коммуникациялық мәтінде аса маңызды етіп көрсету арқылы белгілі бір мәселені анықтау, себептерін түсіндіру, моральдық бағалау жасау және/немесе ұсынылған шешімді насихаттау» (Entman, 1993, б. 52). Осылайша, фреймингті «оқиғаға берілген ракурс немесе ілмек» деп сипаттауға болады. Ол «оқиғалардың дамып келе жатқан тізбегіне мағына беретін және олардың арасындағы байланысты қалыптастыратын негізгі ұйымдастырушы идея немесе сюжет желісі» болып табылады (Gamson & Modigliani, 1987, б. 143).

Апаттан кейін медиа қоғамды болған оқиғалар, олардың себептері, жағдайды жеңілдету үшін қандай шаралар қабылданып жатқаны және болашақта не күтуге болатыны туралы хабардар етуі керек. Проблеманы белгілі бір тұрғыдан көрсету мақсатында медиа жаңалықтарды белгілі бір перспективаларда ұсыну арқылы жұртшылықтың ақпаратты қабылдауын ұйымдастыруға және түсінуіне көмектеседі. Гросстың (2006) түсіндіруінше, «фреймдер оқиғаның немесе саясаттың белгілі бір аспектілерін ерекшелеу арқылы аудитория мүшелерінің бұл оқиға немесе мәселе туралы ойларын алдын ала болжанатын бағытқа, болжанатын қорытындыға жетелейтіндей етіп бағыттайды» (б. 3). Бұл фрейминг функциясының сипаттамасы екі түрлі фреймді – медиа фреймдер мен аудитория фреймдерін – қамтиды. Гитлин (1980) медиа фреймдерді «символикалық ақпарат таратушылар [журналистер] дискурсты – вербалды немесе визуалды түрде – ұйымдастыру үшін үнемі қолданатын когниция, интерпретация және презентация үлгілері, таңдау, екпін беру және алып тастау әдістері» деп анықтайды (б. 7).

Осыған ұқсас, аудитория фреймдерін медиа хабарламалар арқылы қалыптасатын, аудиторияның объектілерді, мәселелерді және оқиғаларды қабылдауындағы тұрақты когнитивті және интерпретациялық үлгілер деп сипаттауға болады. Фрейминг теориясы бойынша, медиа фреймдер шындықтың кейбір аспектілерін басқаларына қарағанда көбірек ерекшелеп көрсету арқылы жеке ойлауға әсер етеді (Gamson et al., 1992). Гитлиннің (1980) пікірінше, «көбіне айтылмайтын және мойындалмайтын медиа фреймдер әлемді тек журналистер үшін ғана емес, сонымен қатар олардың репортаждарына сенетін біздер үшін де ұйымдастырады» (б. 7). Ол журналистиканың табиғаты мен әдістері жаңалықтардың кейбір аспектілерін басқаларына қарағанда көбірек көрсетуге итермелейтінін алға тартады. Бұл әдістер «оқиғаны анықтауға, басты кейіпкерлерді белгілеуге және... аудиторияның оларға деген тиісті көзқарасын қалыптастыруға» бейімделген (Korlatadze, 2004, б. 19). Энтманның (1993) түсіндіруінше, медиа фреймдер аудиторияның белгілі бір мәселеге қатысты интерпретациясына әсер етеді, өйткені олар кейбір элементтерді үлкейтіп немесе кішірейтіп, олардың маңыздылығын арттырады немесе азайтады. Медиа фреймдер адамдардың бұрынғы танымдық схемаларымен өзара әрекеттесіп, мәселені түсіндіруді анықтайтын жаңа, оңай қолжетімді когнитивті схемаларды қалыптастырады (Shen, 2004).

Фреймингті талдау журналистер ақпаратты белгілі бір тәсілдермен сұрыптайды, бұл аудитория мүшелерінің мәселелерді, оқиғаларды немесе хикаяларды түсінуіне әсер етеді деген болжамға негізделеді (Lowery & DeFleur, 1995, б. 327). Журналистер белгілі бір фактілерді таңдау, кейбір мәселелер мен оқиғаларды басқаларына қарағанда көбірек ерекшелеу және ақпаратты белгілі бір ретпен ұсыну арқылы аудиторияның көзқарасы мен мінез-құлқына ықпал

ете алады. Күн тәртібін құру және фреймиң теориясы бұқаралық ақпарат құралдарының жаңалықтар мен су тасқыны сияқты мәселелерді қалай көрсететінін түсінуге нақты көзқарас береді. Coleman et al. (2009) БАҚ-тағы күн тәртібін белгілеуді бұқаралық ақпарат құралдарының белгілі бір мәселелерді жиі және көрнекті түрде ұсынатын процесі ретінде анықтайды, нәтижесінде қоғамның үлкен сегменттері бұл мәселелерді басқаларға қарағанда маңыздырақ деп қабылдайды. Бұл Батыс өңірлеріндегі сәуірдегі су тасқыны сияқты белгілі бір мәселені бұқаралық ақпарат құралдарында көбірек жазған сайын, оның адамдар үшін маңыздылығы арта түсетінін көрсетеді. Бұл сондай-ақ адамдар белгілі бір мәселеге назар аудармаса да, бұқаралық ақпарат құралдарының бұл мәселені жиі жариялауына байланысты, ол көп ұзамай адамдар үшін маңызды бола бастайды дегенді білдіреді. McCombs, Shaw, Weaver (2014) күн тәртібін құрудың үш деңгейін атап өтті және осы зерттеу үшін бірінші деңгей мәселелердің, саяси қайраткерлердің және саясаткерлердің және басқа назар аударатын нысандардың маңыздылығына қатысты медианың қоғамдық күн тәртібіне әсерін нақты түсінуге мүмкіндік берді. Зерттеушілер бұл теорияны сәуір айындағы су тасқыны туралы бұқаралық ақпарат құралдарында жариялаудың ықтимал күн тәртібін зерттеуде маңызды деп тапты.

Жоғарыда көрсетілгендей, зерттеу сонымен қатар 2024 жылдың сәуір айындағы су тасқыны туралы бұқаралық ақпарат құралдарында, әсіресе аталған редакциядағы хабарларды түсіну үшін негізгі теориялық объект ретінде фреймиң теориясын пайдаланды. Чонг пен Друкман, (2007) фреймиң теориясының алғышарттары аудиторияның олардың мағынасын құра алу қабілетіне байланысты мәселелерді әр түрлі қырынан қарауға болатынын және бұл көптеген құндылықтар мен ойларға әкелетінін айтты. «Фрейминг адамдардың белгілі бір мәселенің концептуализациясын дамытатын немесе мәселе туралы ойлауын қайта бағыттайтын процесті білдіреді» (Чонг және Друкман, 2007, б. 104). Қарым-қатынаста (Тучман 1997), Чонг және Друкман (2007) бойынша фрейм құру оқиғалардың ұсыныстары мен белгілі бір интерпретацияларын беретін ағымдағы оқиғаның мәнін дәлелдеу арқылы күнделікті шындықты ұйымдастырады. Бұл бұқаралық ақпарат құралдарында 2024 жылғы сәуірдегі су тасқыны сияқты оқиға туралы адамның көзқарасын қалыптастыра алатынын көрсетеді. Шеуфеле (1999) сияқты ғалымдар бұқаралық ақпарат құралдарының оның аудиториясына әсері туралы әртүрлі дәлелдеді және осы зерттеуге қатысты бір дәлел БАҚ әлеуметтік шындықты қысқартуға әкеледі деген идея болып табылады. Де Вризде (2005, б. 52) Капелла және Джеймисон (1997) сияқты ғалымдар «кадрлар білімді белсендіреді, мәдени мораль мен құндылықтар қорын ынталандырады және контексттер жасайды» деп дәлелдеді. Де Вридің аргументтері, (2005) фрейм теориясының оң жағын болжайды, сондықтан аталған екі редакция өз материалдарында су тасқыны туралы белгілі бір оқиғаларды баяндады ма, жоқ па, соны бағалау үшін теорияны пайдалану маңызды деп санайды. Теория сонымен қатар жаңалықтар бұл оқиғаларды позитивті жаққа немесе белгілі бір күн тәртібін алға жылжыту үшін жасалғанын бағалауға көмектеседі.

Зерттеу әдіснамасы

Қазіргі заманда методология ғылыми зерттеулердің әртүрлі түрлерін қамтитын кешенді құрылымға айналды. Әлеуметтік ғылымдарда қолданылатын әдістер, соның ішінде контент талдау, XX ғасырдың ортасында дамыды. Lasswell (1948) және Berelson (1952) БАҚ-ты зерттеуде сандық әдістерді енгізді. XXI ғасырда сапалық және сандық әдістердің үйлесімі зерттеудің кешенділігі мен нәтижелілігін арттырды (Krippendorff, 2018). Контент талдау алғаш рет 1920–1930 жылдары АҚШ-та пайда болды және баспасөздегі мазмұнды сандық түрғыдан сипаттау үшін қолданылды (Berelson, 1952). Бұл әдіс БАҚ арқылы

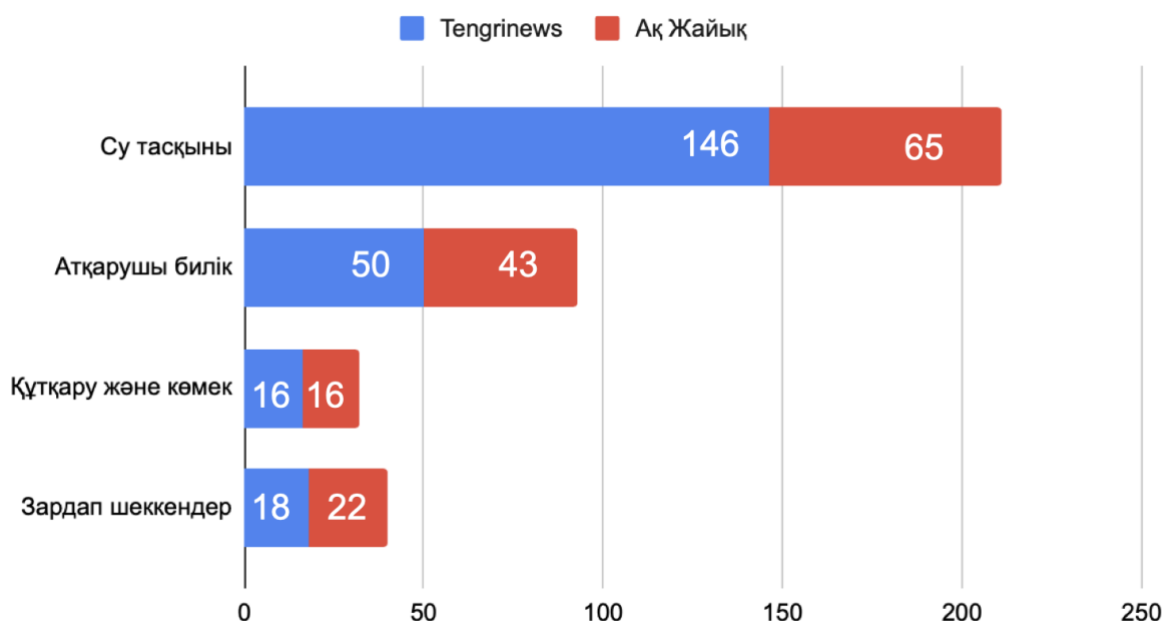
аудиторияға берілетін хабарламаларды зерттеуге мүмкіндік берді. 1950–1960 жылдары Берельсон контент талдауды «мәтіндер арқылы адамдардың ойлары мен сезімдерін түсіну үшін қолданылатын жүйелі және объективті әдіс» ретінде сипаттады (Berelson, 1952). Сапалық контент талдау кейінірек дамып, мәтін мазмұнынан символикалық мәндер мен әлеуметтік контекстті анықтауға мүмкіндік берді. Schreier (2012) контент талдауды жүйелі кодтау әдісі арқылы мәтіннің терең мәнін зерттеуге бейімдеді.

Зерттеуде су тасқыны туралы хабарланған немесе қандай мәселелер немесе тақырыптар басым болғанына назар аударып, таңдалған екі онлайн редакциядан Батыс өңірлеріндегі су тасқынының бар-жоғын зерттеу үшін контент талдау әдісі қолданылды. Мұндағы мақсат Батыс өңірлеріндегі апат кезінде бұқаралық ақпарат құралдарының рөлін зерттеу болды. Зерттеу мерзімі 2024 жылы 24 ақпан және 14 сәуір аралығы. Krippendorff (2004, б. 21) пікірінше, мазмұнды талдау зерттеушіге «білім... түсініктер мен фактілерді ұсыну және практикалық іс-әрекет нұсқаулығын» қамтамасыз ететін әдістеме болып табылады. Бұл түсініктеме мазмұнды талдауды дағдарыс кезіндегі БАҚ рөлі туралы білім алудың құнды құралына айналдырады, өйткені әдістеме авторға зерттелетін мәселелер туралы негізгі білім береді. Krippendorff (2018, б. 21) айтқандай, "мәтінді оқу – сапалық талдау, тіпті мәтіннің кейбір сипаттамалары кейіннен сандарға айналғанның өзінде." Осы көзқарасты басшылыққа ала отырып, зерттеу мәтіндерді терең талдап, олардың мазмұнын анықтауға мүмкіндік берді. "Tengrinews" және "Ақ жайық" сайттарынан Батыс Қазақстандағы су тасқынына қатысты мақалалар таңдалды. *Tengrinews* – Қазақстандағы ең көп оқылатын ақпарат көздерінің бірі. Brand Analytics мәліметі бойынша, ол *Zakon.kz*, *Inform.kz*, *Sputnik.kz* және *Sports.kz*-тен кейінгі үздік бестікке кіреді (Черный, 2021). Сондай-ақ Нусипов пен Драгомир (2019) *Tengrinews*-ті «медиа нарығына әсер етудің негізгі факторы» деп атайды.

Кілт сөздер ретінде «су тасқыны», «Батыс өңір», «табиғи апат», «жәбірленушілер», «құтқару жұмыстары» терминдері қолданылды. Зерттеу барысында Schreier (2012) ұсынған жүйелі кодтау әдісі қолданылды. Кодтау бірнеше кезеңдерден тұрды. Алдымен, мақалалар мен пікірлер мағыналық бірліктерге бөлініп, қайталанатын тақырыптарға негізделіп отырып кодталды. Кейін кодтар зерттеу мақсаттарына сәйкестендіріліп, іріктеу нәтижесінде ең жиі кездесетін тақырыптар мен фреймдер ғана сақталды. Зерттеу барысында сандық және сапалық талдау әдістері қолданылды. Кодталған мәліметтер жиіліктерін анықтау үшін статистикалық тұрғыда өңделді. Кейін мәтіндердің мағыналық ерекшеліктері, эмоционалды реңктері және фреймдік тәсілдері қарастырылды. Бұл әдістер 2024 жылғы су тасқыны кезіндегі БАҚ-тың ақпараттық рөлін және қоғамдық пікірді терең түсінуге мүмкіндік береді, сандық және сапалық талдауды ұштастыра отырып, кешенді нәтижелер береді.

Зерттеу нәтижелері

Зерттеу барысында әр түрлі тақырыптарды қамтитын 4 негізгі фрейм анықталды. Бұл фреймдер екі медиа құралдың мазмұнындағы басты акценттерді айқындайды және олардың ақпараттық ұстанымдарын бейнелейді. Анықталған фреймдер: атқарушы билік, зардап шеккендер, құтқару және көмек. Сондай-ақ осы тақырыптар арқылы ақпарат берудің әртүрлі аспектілері көрсетіледі (диаграмма 1).

Диаграмма 1. Екі редакция бойынша анықталған фреймдер

Ескерту. Автордың зерттеу нәтижелеріне сәйкес жасаған диаграммасы

Зерттеуде екі медиа құралдың ақпаратты ұсыну тәсілдеріндегі айырмашылықтар анықталды. Tengrinews.kz редакциясы ресми көзқарасты ұстанып, үкіметтің тиімділігі мен бөлінген қаржының нәтижелілігін көрсетуге тырысты. Бұл тәсіл су тасқыны салдарын жүйелі түрде түсіндіруге мүмкіндік бергенімен, тұрғындардың нақты жағдайы мен қажеттіліктерін жеткілікті деңгейде қамтымады. Azh.kz (Ақ Жайық) аудиторияға эмоционалды әсер ету үшін тұрғындардың күнделікті мәселелеріне назар аударып, гуманитарлық көмек көрсетуге қатысты егжей-тегжейлі сипаттама берді. Олар эвакуацияның қиындықтары, көмек жетіспеушілігі туралы ақпарат берді, бірақ кейбір жағдайларда объективті деректер жеткіліксіз болды. Нәтижелер және талдауға келсек, бірінші фреймде үкіметтің имиджін қалыптастыру құралы ретінде көре аламыз. Бұл ретте Tengrinews.kz ақпарат порталы үкіметтің әрекеттеріне басымдық берген.

Мемлекет пен халық: Батыс Қазақстандағы су тасқыны туралы медиа нарративтерді салыстыру

Атқарушы билік

Екі медиа платформасында да үкіметтің әрекеттері маңызды тақырыптардың қатарынан табылды. “Tengrinews.kz” порталы үкіметтің шұғыл және тиімді қимылын ерекше көрсетуге тырысты. Мысалы, «Тоқаев су тасқынына байланысты жиналыс өткізді» немесе «Тоқаев Батыс Қазақстандағы су басқан аймақтарды тікұшақпен аралады» сияқты хабарламалар оқырмандарды үкіметтің ұйықтамай жұмыс істейтініне сендіруге тырысты. Бірақ кейде бұл материалдар тым «президенттік күнделіктің» жаңартуларына ұқсап кетеді. Ақ Жайықтың бұл тақырыпты қамтуы сәл өзгеше бағытта өрбіді. «БҚО әкімдігі су тасқынына қарсы шаралар жоспарын талқылады» немесе «Гидротехникалық құрылыстарды нығайту шаралары қабылдануда» деген мақалалар

нақты әрекеттерді сипаттағанымен, оқиғалардың егжей-тегжейіне терең бойламады. Тіпті, бұл басылым кейде «біз айтып жатырмыз, ал олар істеп жатыр» тәсілін қолданғандай әсер қалдырады. Tengrinews.kz-тің негізгі назары – мемлекеттік тиімділік пен президенттік белсенділік болса, Ақ Жайық формалды ресмилікке берілген, бірақ нәтижелерге аса тоқталмаған. Ресми тіл мен формалды статистика оқырманды эмоциялық тұрғыдан тарта алмай, тек құрғақ фактілермен шектелгендей көрінеді.

Халық дауысы

Tengrinews.kz зардап шеккендерге қатысты ақпаратты тым жалпы деңгейде ұсынды. «Су тасқынынан зардап шеккендерге үй салуға қанша қаражат қажет болады?» деген мақалалар жағдайды статистика мен ресми мәліметтер арқылы түсіндірсе де, оқырманға адам тағдырының шынайы көрінісін ұсына алмады. Зардап шеккендердің қиындықтарын суреттеуде портал әдейі эмоциядан қашқақтағандай. Ақ Жайық болса, бұл тақырыпты жергілікті тұрғындардың өмірі арқылы ашып көрсетуді көздеді. «Су тасқынынан зардап шеккендер қалай өмір сүруде?» немесе «Зардап шеккендердің басым бөлігі гуманитарлық көмекке мұқтаж» сияқты мақалалар эвакуацияланған адамдардың нақты өміріндегі драманы бейнеледі. Бірақ бұл да кейде «қайғылы хикаяларды жинайтын» хроникаға айналғандай әсер қалдырады. Tengrinews.kz көбіне есептер мен жоспарларды айтса, Ақ Жайық тұрғындардың өміріндегі күйзелістер мен ауыртпалықтарды оқырманға жақындатты. Екі портал да өзінше объективтілікке тырысқанымен, шынайы жағдайды жеткізуде тәсілдері әр түрлі болды.

Бюджет пен гуманитарлық көмек

Бұл тақырып екі платформаның да басты назарында болды. Tengrinews.kz үшін қаржылық мөлшерлер мен ресми жоспарлар – негізгі материал болды. «Су тасқынына қарсы күреске бөлінген 7 миллиард теңге қайда жұмсалды?» және «Құтқарушылардың жұмысын қиындатпаңыздар – үкімет» деген мақалалар көмектің нәтижелерін емес, оның формальды есептерін алға тартты. Бұл деректер оқырманды тыныштандырып қана қоймады, кейде көмек көрсету ісін бюрократиялық есеп-қисаптармен шектегендей көрінеді. Ақ Жайық бұл тақырыпты мүлдем басқа қырынан қарастырды. «БҚО-дағы тасқын: Жергілікті тұрғындар мен еріктілердің көмегі» немесе «Тасқыннан кейінгі гуманитарлық көмек таратылуда» деген мақалалар адамдардың күнделікті ерлігін көрсетіп, нақты проблемалар мен олардың шешілу жолдарын ұсынды. Мұнда цифрлар емес, адамдардың хикаялары басым болды. Tengrinews.kz қаржылық есептерге шоғырланған, ал Ақ Жайық – адамдардың нақты қажеттіліктері мен әрекеттеріне басымдық берді.

Екі медиа

Tengrinews.kz пен Ақ Жайық – бір оқиғаға екі түрлі линзамен қарады. Бірі – ресми баяндамаларды көрсету арқылы үкіметтің беделін арттырса, екіншісі – зардап шеккендерге көңіл бөліп, шынайы эмоцияларды жеткізуді мақсат етті. Бірақ екі портал да өз мақсаттарына толықтай жете алмады: бірі тым ресми болса, екіншісі кейде эмоционалдық шектен шығып кеткендей. Бұл оқиға медиа құралдарының қоғамдағы орнын анықтау үшін тамаша мысал бола алады. Ақпараттың объективтілігін сақтау мен аудиторияның сеніміне ие болу үшін медианың әр қырын теңгерімді көрсетуі маңызды. Батыс Қазақстандағы су тасқыны жағдайында бұл баланс әр портал үшін өз ерекшелігімен анықталды, бірақ толық көрініс беру үшін олардың жұмысы бірігіп, жаңа

деңгейге көтерілуі керек.

Талқылау: Қазақстандық және халықаралық медиа тәжірибесінің салыстырмасы

2024 жылғы Батыс Қазақстандағы су тасқыны оқиғасы ақпараттық репрезентациясы тұрғысынан ерекше назар аударуды қажет ететін құбылыс болды. Tengrinews.kz пен Ақ Жайық басылымдарының ақпарат ұсыну тәсілдері тек отандық медиа нарығының ерекшеліктерін ғана емес, сонымен қатар халықаралық тәжірибемен салыстырғанда да айтарлықтай айырмашылықтар мен ұқсастықтарды көрсетті. Бұл бөлімде Батыс Қазақстандағы медиа репрезентация шетелдік тәжірибелермен салыстырыла отырып талданады.

2005 жылғы Катрина дауылы кезінде америкалық медиа құралдары, әсіресе CNN, NBC, Fox News секілді ірі желілер, үкіметтің әрекетсіздігі мен құтқару шараларының баяулығын қатты сынға алды (Barnes et al., 2008). Бұл медиа материалдарда халықтың ауыр жағдайы, гуманитарлық дағдарыс және биліктің стратегиялық қателіктері басты назарда болды. Қазақстанда да Ақ Жайық зардап шеккен тұрғындардың шынайы хикаяларына назар аударып, халықтың қиындықтарын көрсетуге тырысты. Дегенмен, АҚШ медиасында билікті ашық сынау және халықтың үмітсіздігін көрсету әлдеқайда батыл сипат алды.

2011 жылғы Фукусима ядролық апаты кезінде Жапония медиа құралдары оқиғаны жариялауда сабырлы, эмоциядан аулақ стильді ұстанды. Allan және Son (2014) зерттеулері көрсеткендей, жапондық БАҚ ресми ақпаратқа сүйеніп, қауесеттер мен негізсіз алаңдаушылықтың таралуын болдырмауға тырысты. Бұл әдіс Tengrinews.kz-тің ресми мәлімдемелерге және үкіметтің әрекеттеріне басымдық беру тәсіліне ұқсайды. Tengrinews.kz апат туралы жаңалықтарда цифрлар мен ресми баяндамаларды жиі қолданды, бұл биліктің беделін сақтау стратегиясына сәйкес келді.

2018 жылғы Керала су тасқыны кезінде үнді медиа құралдары (мысалы, *The Hindu*, *NDTV*) халықтың ауыр жағдайын эмоциялық бейнелеуге ерекше назар аударды (Raj & Chopra, 2020). БАҚ-та жарияланған драмалық оқиғалар мен визуалдық материалдар қайырымдылық науқандарын жандандырып, гуманитарлық көмектің ауқымын кеңейтті. Ақ Жайық та ұқсас жолды таңдады: тұрғындардың тұрмысындағы драмалық сәттерді көрсету арқылы эмоциялық әсер етуге және қоғам назарын зардап шеккендерге аударуға тырысты.

2022 жылғы Квинслендтегі су тасқыны кезінде австралиялық медиа тек ресми деректермен ғана шектелмей, климаттық өзгерістердің апатқа ықпалын сараптап, ғылыми пікірлерге сүйенген талдау материалдарын ұсынды (Hughes et al., 2022). Бұл тәсіл Қазақстанда зерттелген Tengrinews.kz пен Ақ Жайық материалдарында байқалмады. Екі қазақстандық медиа да ғылыми сараптамалар мен ұзақ мерзімді салдарға қатысты аналитикалық материалдарды аз жариялады.

Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, АҚШ медиасы билік жауапкершілігін ашық көтере білді, бұл Қазақстандағы медиа тәжірибесінен ерекшеленеді. Жапониядағыдай ресми мәліметтерге сену және сабырлы ақпарат тарату Tengrinews.kz-тің тәсілімен үндес. Үндістанда және Қазақстанда (Ақ Жайық) қоғамның назарын аудару үшін эмоциялық мазмұнға сүйену тәжірибесі ортақ болды. Австралия медиасы ұсынған ғылыми-аналитикалық материалдардың болмауы Қазақстанда табиғи апаттарға байланысты қоғамдық пікірдің ұзақ мерзімді стратегиялық қалыптасуына кедергі келтіруі мүмкін.

Осы салыстырмалардан Қазақстан медиа нарығына бірқатар ұсыныстар жасауға болады. Халықаралық тәжірибе көрсеткендей, дағдарыстық жағдайларда медиа тек ақпарат таратушы

ғана емес, қоғамдық пікірді қалыптастырушы және билік жауапкершілігін бағалаушы ретінде әрекет етуі қажет (Barnes et al., 2008). Жапония үлгісі ақпараттық сабырлылық пен қоғамда үрей тудырмау үшін пайдалы. Бірақ эмоциясыз, құрғақ статистика оқырманның сенімін тудырмауы мүмкін (Allan & Son, 2014). Үндістан мен АҚШ тәжірибесі көрсеткендей, медиа тек билік әрекеттерін баяндаумен шектелмей, халықтың шынайы жағдайын көрсету арқылы қоғамды жұмылдыруы тиіс (Raj & Chopra, 2020). Австралия тәжірибесінен медиа климаттық тәуекелдер мен ұзақ мерзімді салдарларды тереңірек зерттеу арқылы қоғамға стратегиялық ақпарат ұсынуы керек (Hughes et al., 2022).

Қорытынды

Әлемнің кез келген өңірінде табиғи апаттар орын алуы мүмкін, және бұл ғылыми тұрғыдан түсіндірілетін құбылыс. Табиғи апаттар қоғамды күйретіп, адамдардың өмірін бұзып, болашаққа деген сенімді тұрақсыздандырады. Осындай дағдарыс кезінде бұқаралық ақпарат құралдарының рөлі бұрынғыдан да маңызды бола түседі. Бұл мақалада 2024 жылғы Батыс Қазақстандағы су тасқыны кезінде қазақстандық БАҚ-тың атқарған рөлі қарастырылды. Зерттеу барысында қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарының табиғи апат жағдайында халықты ақпараттандыру мен қолдау көрсету мүмкіндігін қаншалықты іске асырғаны талданады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, қазақстандық БАҚ Батыс Қазақстандағы су тасқыны туралы белсенді түрде хабар таратқан. Мақалаларда келесі тақырыптар басым болған: төтенше жағдайлар туралы ақпарат, көмек көрсету шаралары, үкіметтің әрекеті, инфрақұрылымның бұзылуы және әлеуметтік өмірге әсері. Сонымен қатар, кейбір медиаресурстар президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың мәлімдемелеріне, зардап шеккендерге көрсетілген көмекке, жергілікті билік пен құтқару қызметінің іс-қимылдарына назар аударған.

Жиналған деректерге сүйене отырып, қазақстандық БАҚ-тың халықты ақпараттандыру және қолдау көрсету бағытында маңызды рөл атқарғанын айтуға болады. Әрбір медиа ұйымның өзіндік фокусына байланысты ақпарат әртүрлі форматта ұсынылды. Tengrinews.kz ресми ақпаратқа басымдық беріп, үкіметтің әрекеттерін, бөлінген қаржыны және қалпына келтіру жұмыстарының барысын хабарлады. Ал Azh.kz (Ақ Жайық) медиа платформасы жергілікті тұрғындардың жағдайы, олардың проблемалары мен гуманитарлық көмек көрсету мәселелерін басты назарға алды.

Кей жағдайларда БАҚ табиғи апаттарды сенсациялауға бейім екені белгілі. Алайда, Батыс Қазақстандағы су тасқынына қатысты зерттеуде мұндай сенсацияның орын алмағаны анықталды. Tengrinews.kz және Azh.kz ақпарат құралдары өз хабарламаларында нақты деректер мен оқиғалардың объективті бейнесін ұсынуға тырысты.

Tengrinews.kz мемлекеттің тиімділігін көрсетуге ұмтылса да, бұл тәсіл кейде зардап шеккен тұрғындардың нақты қажеттіліктерін жеткілікті түрде қамти алмады. Ал Azh.kz аудиторияға эмоционалдық әсер ету үшін жергілікті мәселелерді егжей-тегжейлі сипаттап, халықтың қиындықтарын көрсетті. Дегенмен, бұл кей жағдайларда объективтіліктің жеткіліксіздігімен сипатталды.

Батыс Қазақстандағы су тасқыны қазақстандық БАҚ-тың төтенше жағдайларда ақпаратты теңгерімді және бейтарап түрде ұсынудың маңыздылығын көрсетті. Мемлекеттік құрылымдардың әрекеттерін жариялау маңызды болғанымен, тұрғындардың шынайы қажеттіліктерін көрсету де басымдыққа ие болуы тиіс. Сонымен қатар, журналистер ақпарат тарату кезінде этикалық нормаларды сақтау, эмоция мен дерек арасындағы тепе-теңдікті ұстану

және қоғамдық мүддені қорғауға ұмтылуы қажет.

Білім экономикасы қарқынды дамып жатқан заманда бұқаралық ақпарат құралдары табиғи апаттар туралы хабар таратып қана қоймай, дағдарыс кезінде халықты біріктіру және қолдау көрсету үшін маңызды құралға айнала алады. Батыс Қазақстандағы су тасқынына қатысты БАҚ қызметі негізінен оң нәтижелер көрсеткенімен, кейбір аспектілерді нақтылау қажет. Фреймдер мен біржақтылық ықтималдығын азайту үшін сапалы және сандық әдістерді қолдану маңызды. Зерттеу нәтижелері қазақстандық БАҚ-тың дағдарыс жағдайында халықты ақпараттандыруда шешуші рөл атқаратынын дәлелдейді. Алдағы уақытта БАҚ қызметінің тиімділігін арттыру үшін зерттеулер жүргізу, медиа стратегияларын жетілдіру және ақпараттың объективтілігін қамтамасыз ету бойынша ұсыныстар әзірлеу қажет. Бұл тәсілдер БАҚ-тың дағдарыс кезіндегі әлеуметтік әділеттілік пен жауапкершілік мәселелерін шешуге көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі

- Allan, S., & Son, B. (2014). Fukushima disaster and the politics of media representation. *Journal of Risk Research*, 17(3), 367–383.
- Barnes, M. D., Hanson, C. L., Novilla, L. M. B., Meacham, A. T., McIntyre, E., & Erickson, B. C. (2008). Analysis of media agenda setting during and after Hurricane Katrina: Implications for emergency preparedness, disaster response, and disaster policy. *American Journal of Public Health*, 98(4), 604–610.
- Basu, M. (2006). *Media and disaster preparedness: The role of mass communication in reducing disaster risks*.
- Benet, W., & Daniel, S. (2002). Media's role in disaster management: Analysis of crisis communication. *Journal of Crisis Communication*, 10(2), 45–62.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Free Press.
- Chalmers, A. F. (1999). *What is this thing called science?* Open University Press.
- Chong, D., & Druckman, J. (2007). Framing theory: How people interpret and evaluate issues. *Annual Review of Political Science*, 10, 103–126.
- Coleman, R., McCombs, M., Shaw, D., & Weaver, D. (2009). Agenda setting and the media: Understanding the public's priorities. *Political Communication*, 26(2), 185–209.
- Cottle, S. (2009). Global crises in the news: Challenges of reporting disasters and conflicts. *International Journal of Press/Politics*, 14(4), 494–515.
- Dhakal, S. (2018). The role of media during natural disasters: The case of Nepal. *Asian Journal of Communication*, 28(3), 320–337.
- Durfee, J. (2005). Media coverage of natural disasters: Framing cultural and historical perspectives. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 82(2), 303–328.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Ewart, J., & McLean, H. (2015). Media narratives and disaster recovery: A critical analysis of media representations. *Disaster Prevention and Management*, 24(1), 27–39.
- Fink, S. (1986). *Crisis management: Planning for the inevitable*. iUniverse.
- Graber, D. (2009). *Mass media and American politics* (8th ed.). CQ Press.
- Houston, J. B. (2012). Social media and disaster communication: The role of technology in crisis response. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 6(2), 163–172.

- Houston, J. B., Pfefferbaum, B., & Rosenholtz, C. E. (2015). Disaster news framing and public response. *Communication Theory*, 25(4), 341–361.
- Hughes, M., McGregor, G., & Jones, S. (2022). The role of Australian media in reporting climate-related flooding. *Australian Geographer*, 53(2), 189–207.
- Kapella, J., & Jamieson, K. (1997). *Spiral of cynicism: The press and the public good*. Oxford University Press.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage.
- Krippendorff, K. (2018). *The content analysis reader: Qualitative and quantitative approaches*. Sage.
- Locker, M. (2014). Natural disaster journalism: Framing recovery and responsibility. *Journal of Environmental Communication*, 8(3), 345–359.
- Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. In L. Bryson (Ed.), *The communication of ideas* (pp. 37–51). Harper.
- McCombs, M., & Shaw, D. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176–187.
- McCombs, M., Shaw, D., & Weaver, D. (2014). Agenda-setting in the 21st century: A framework for analysis. *Mass Communication and Society*, 17(6), 781–802.
- Miles, M., & Morse, S. (2007). Disaster communication: Short-term vs. long-term impacts. *Disaster Prevention and Management*, 16(2), 192–202.
- Mirbabaie, M., Bunker, D., Stieglitz, S., Marx, J., & Ehnis, C. (2020). Social media in crisis communication: Lessons from the COVID-19 pandemic. *Journal of Information Management*, 52(3), 1–10.
- Murthy, D. (2013). *Twitter: Social communication in the Twitter age*. Polity Press.
- Raj, S., & Chopra, A. (2020). Framing disasters: Indian media coverage of Kerala floods. *Media Watch*, 11(3), 486–499.
- Russell, B. (2013). *History of Western philosophy*. Routledge.
- Scanlon, J. (1998). Crisis journalism: Ethics and accuracy in reporting disasters. *Journalism Studies*, 1(3), 345–360.
- Schreier, M. (2012). *Qualitative content analysis in practice*. Sage.
- Simon, T. (2017). Digital media and crisis response: Leveraging technology during disasters. *Journal of Digital Media & Policy*, 8(2), 211–229.
- Tarakinie, G., Mvedzi, T., Manuchi, T., & Tarakinie, R. (2021). Media coverage of COVID-19 in Zimbabwe: Crisis communication perspectives. *African Journalism Studies*, 42(4), 45–63.
- Van Belle, D. A. (2000). Press freedom and disaster coverage: Analyzing international responses. *Political Research Quarterly*, 53(4), 849–860.
- Yusuf, S., Khan, R., & Alvi, S. (2020). Media framing of the Syrian conflict: A comparative analysis of Saudi and Iranian press. *Media, War & Conflict*, 13(4), 383–405.
- Zhang, Y. (2011). The role of media in disaster recovery: Case studies from China. *Asian Journal of Communication*, 21(3), 320–338.
- Қазақстандағы су тасқыны: Премьер-министр Бектенов мәлімдеме жасады. (2024a). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakstandagyi-su-taskyinyi-premer-ministr-bektenov-malmdeme-358759/
- Су тасқыны болған өңірлердегі мектептерде сабақ онлайн форматқа ауыстырылды. (2024b). *Tengrinews.kz*. <https://kaz.tengrinews.kz/news/su-taskyinyi-bolgan-onrlderdeg-mektepterde-sabak-onlayn-358811/>
- Су тасқыны: төтенше жағдай аймақтарынан 11 мыңнан астам адам эвакуацияланды. (2024c). *Tengrinews.kz*. <https://kaz.tengrinews.kz/news/su-taskyinyi-totenshe-jagday-aymaktaryinan-11->

[myinnan-astam-358809/](https://kaz.tengrinews.kz/news/tokaev-su-taskyinyina-baylanyisty-jinalyis-otkzed-358809/)

- Тоқаев су тасқынына байланысты жиналыс өткізеді. (2024d). *Tengrinews.kz*. <https://kaz.tengrinews.kz/news/tokaev-su-taskyinyina-baylanyisty-jinalyis-otkzed-358797/>
- Тоқаев республикалық штаб отырысын өткізді. (2024e). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-respublikalyik-shtab-otyryisyin-otkzd-358830/
- Су біз күтпеген жақтан келді: ТЖМ су тасқыны туралы не дейді? (2024f). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/su-bz-kutpegen-jaktan-keld-tjm-su-taskyinyi-turalyi-ne-deyd-358860/
- Су тасқынына қарсы күреске бөлінген 7 миллиард теңге қайда жұмсалды? (2024g). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/su-taskyinyina-karsyi-kureske-bolngen-7-milliard-tenge-kayda-358855/
- Тоқаев су тасқынынан зардап шеккен өңірлердің біріне барады. (2024h). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-su-taskyinyinan-zardap-shekken-onrlerdn-brne-baradyi-358852/
- Құтқарушылардың жұмысын қиындатпаңыздар: Үкімет ескерту жасады. (2024i). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/kutkarushyilardyn-jumyisyin-kiyindatpanyizdar-ukmet-358850/
- Су тасқынынан зардап шеккендерге үй салуға қанша қаражат бөлінеді? (2024j). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/su-taskyinyinan-zardap-shekkenderge-uy-saluga-kansha-karajat-358863/
- «Жағдай әлі де өте күрделі»: Тоқаев су тасқынына байланысты мәлімдеме жасады. (2024k). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/jagday-al-de-ote-kurd-el-tokaev-su-taskyinyina-baylanyisty-358913/
- «Бір ел болып әрекет етуіміз керек»: Тоқаев су басқан аумақтар туралы айтты. (2024l). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/br-el-bolyip-areket-etumz-kerek-tokaev-su-baskan-aumak-358908/
- Тоқаев БҚО-дағы су басқан аумақтарды тікұшақпен аралады. (2024m). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-bko-dagyi-su-baskan-aumaktardyi-tkushakpen-araladyi-358904/
- Су тасқыны жағдайы күрт нашарлауы мүмкін – Қазгидромет. (2024n). *Tengrinews.kz*. https://kaz.tengrinews.kz/kazakhstan_news/su-taskyinyi-jagdayyi-kurt-nasharlauyi-mumkn-kazgidromet-358901/
- Су тасқыны: Қаланың үш ауылына эвакуация жүргізілуде. (2024o). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68329>
- Батыс Қазақстанда су деңгейі көтерілуде. (2024p). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68328>
- Жаңағыдай жағдай қайталанбас үшін: Сариеттің мәлімдемесі. (2024q). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68396>
- Гидротехникалық құрылыстарды нығайту шаралары қабылдануда. (2024r). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68395>
- Төтенше жағдайлар министрлігі қауіпсіздік шараларын жариялады. (2024s). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68381>
- БҚО-дағы тасқын: Жергілікті тұрғындар мен еріктілердің көмегі. (2024t). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68371>
- БҚО әкімдігі су тасқынына қарсы шаралар жоспарын талқылады. (2024u). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68369>

- Су тасқыны салдарын жою бойынша шұғыл жұмыстар жүргізілуде. (2024v). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68362>
- Тасқыннан кейінгі гуманитарлық көмек таратылуда. (2024w). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68411>
- БҚО-да су деңгейінің төмендеуі басталды. (2024x). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68404>
- Зардап шеккендерге мемлекеттен бөлінген көмек қалай жүзеге асырылуда? (2024y). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68402>
- Тасқынның алдын алу шаралары талқыланды. (2024z). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68415>
- Төтенше жағдайдың нәтижелері: Брифингтің қысқаша мазмұны. (2024aa). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68410>
- Су тасқыны: Зардап шеккендерге көрсетілген көмек. (2024ab). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68453>
- БҚО-дағы жағдай туралы жаңа мәліметтер жарияланды. (2024ac). *Azh.kz*. <https://azh.kz/kz/news/view/68448>

IRSTI: 19.45.91

The Role of Kazakhstani Media in Covering the 2024 Floods in Western Kazakhstan

Akerke Oralbek
SDU University, Kaskelen, Kazakhstan
email: 241309001@sdu.edu.kz

Abstract

This study examines the role of state-affiliated media in covering the 2024 floods in Western Kazakhstan through the lens of agenda-setting and framing theories. Media coverage of natural disasters plays a significant role in shaping public perception, evaluating government response, and influencing how citizens interpret and react to such crises. However, media outlets may sometimes resort to sensationalism, emphasizing shock, panic, dramatic characters, and emotional elements over factual reporting. The aim of this research is to analyze how the flood was covered in Kazakhstani media and identify the dominant frames used. The study employs a mixed-method approach, including quantitative and qualitative content analysis of 30 articles published between February 24 and April 14, 2024, by *Tengrinews.kz* and *Ak Zhaik*. These outlets were selected based on their readership, editorial stance, reach, and reporting style. *Tengrinews* is among the most widely read news portals in Kazakhstan. The findings reveal that flood coverage significantly shaped public opinion and government response, with the dominant themes being: emergency management, statements by President Kassym-Jomart Tokayev, the condition of affected populations, aid delivery efforts, government accountability, infrastructure damage, and the broader social impact.

Keywords: Flood, framing, agenda-setting, media coverage, Western Kazakhstan, Tengrinews, Ak Zhaik, state media.

МРНТИ: 19.45.91

Роль казахстанских СМИ в освещении наводнения 2024 года в Западном Казахстане

Оралбек Ақерке
SDU University, Каскелен, Казахстан
email: 241309001@sdu.edu.kz

Аннотация

В данном исследовании рассматривается роль государственных средств массовой информации в освещении наводнения 2024 года в Западном Казахстане с опорой на теории установки повестки дня и фрейминга. Освещение природных катастроф в СМИ оказывает значительное влияние на восприятие общественностью, оценку действий властей и работу служб чрезвычайного реагирования. Однако в некоторых случаях медиа прибегают к сенсационализму, акцентируя внимание на шоке, панике, эмоциональных персонажах и конфликтах. Цель исследования -- проанализировать, как освещалось наводнение в казахстанских СМИ и какие темы и фреймы преобладали. В рамках исследования проведён количественный и качественный контент-анализ 30 материалов, опубликованных на сайтах *Tengrinews.kz* и *Ак Жайык* в период с 24 февраля по 14 апреля 2024 года. Эти издания были выбраны по критериям охвата аудитории, идеологической направленности, популярности и стиля подачи. Результаты исследования показали, что СМИ значительно повлияли на общественное мнение и реакцию властей. В публикациях доминировали следующие темы: чрезвычайная ситуация и её последствия, заявления Президента Касым-Жомарта Токаева, положение пострадавших, меры помощи, действия и ответственность правительства, разрушение инфраструктуры и влияние на общественную жизнь.

Ключевые слова: Наводнение, фрейминг, информирование, повестка дня, Западный Казахстан, Tengrinews, Ак Жайык, государственные СМИ.